

ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ВТРАЧЕНІ РЕСУРСИ І РЕЗЕРВИ МАЙБУТЬОГО

© 2016 ПРОДАНОВА Л. В., ФОМІНА О. О.

УДК 330.101.541:330.3

Проданова Л. В., Фоміна О. О. Економіка регіонів України: втрачені ресурси і резерви майбутнього

Метою статті є дослідження регіональних особливостей економіки України та визначення тенденцій і наслідків такого розвитку для національної економіки. Головне завдання в рамках визначеної мети – оцінка ресурсів (у тому числі втрачених) і резервів регіонального розвитку. На основі аналізу статистичного матеріалу визначено особливості економіки регіонів України, що надало змогу виявити, а в окремих випадках – підтвердити, цілу низку змін, що негативно впливають на соціально-економічний розвиток країни. Доведено нерівномірність розвитку територій, зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій. Представлено спробу оцінити втрати ресурсів регіонального розвитку країни у результаті подій, які відбулися з початку 2014 р. на території півдня та сходу країни. За отриманими оцінками, країна втратила п'яту частину, а за окремими позиціями – чверть та навіть третину соціально-економічного потенціалу розвитку регіонів. Результати аналізу можуть стати підґрунтям для формування ефективної державної регіональної політики.

Ключові слова: валовий регіональний продукт, економічне зростання регіонів у перерахунку на одну особу, оцінка втрат ресурсів і потенціалу регіонального розвитку.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Проданова Лариса Василівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри економічної теорії, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Островського, 16, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50005, Україна)

E-mail: prodanlv@mail.ru

Фоміна Олена Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Островського, 16, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50005, Україна)

E-mail: elena_fomina_@mail.ru

УДК 330.101.541:330.3

Проданова Л. В., Фоміна Е. А. Экономика регионов Украины: утраченные ресурсы и резервы будущего

Целью статьи является исследование региональных особенностей экономики Украины, определение тенденций и последствий такого развития для национальной экономики. Основная задача в рамках определенной цели – оценка ресурсов (в том числе утраченных) и резервов регионального развития. На основе анализа статистического материала определены особенности экономики регионов Украины, что дало возможность выявить, а в отдельных случаях – подтвердить целый ряд изменений, которые негативно влияют на социально-экономическое развитие страны. Доказана неравномерность развития территорий, рост межрегиональных социально-экономических диспропорций. Представлена попытка оценки масштабов потерь ресурсов регионального развития страны в результате событий, которые произошли с начала 2014 г. на юге и востоке страны. По полученным оценкам, страна утратила пятую часть, а по отдельным позициям – четверть и даже треть социально-экономического потенциала развития регионов. Результаты анализа могут стать основой для формирования эффективной государственной региональной политики.

Ключевые слова: валовой региональный продукт, экономический рост регионов в расчете на душу населения, оценка потерь ресурсов и потенциала регионального развития.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Проданова Лариса Васильевна – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой экономической теории, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского (ул. Островского, 16, Кривой Рог, Днепропетровская область, 50005, Украина)

E-mail: prodanlv@mail.ru

Фоміна Елена Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической теории, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского (ул. Островского, 16, Кривой Рог, Днепропетровская область, 50005, Украина)

E-mail: elena_fomina_@mail.ru

UDC 330.101.541:330.3

Prodanova L. V., Fomina O. O. The Economy of the Regions of Ukraine: Lost Resources and Reserves of the Future

The article is aimed at studying the regional characteristics of the economy of Ukraine, identification of trends and consequences of such a development for the national economy. The main task in the range of the above defined aiming is estimating resources (including the lost resources) and reserves for regional development. On the basis of an analysis of statistical material, features of the economy of the regions of Ukraine have been determined, which has provided to identify and in some cases to confirm a series of changes that adversely impact the socio-economic development of the country. The uneven development together with growth of interregional socio-economic disparities have been proven. The article presents an attempt to estimate extent of the losses of resources for regional development of the country as result of the events that occurred from the beginning of 2014 on the South and East of the country. According to the estimates received, the country has lost a fifth part, and on some selected items – a quarter or even a third of the socio-economic development potential of its regions. The results of the analysis could become a basis for an efficient regional policy by the State.

Keywords: gross regional product, regional economic growth on a per capita basis, estimate of both the loss of resources and the potential of regional development.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Prodanova Larisa V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky (16 Ostrovskoho Str., Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, 50005, Ukraine)

E-mail: prodanlv@mail.ru

Fomina Olena O. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economic Theory, Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky (16 Ostrovskoho Str., Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, 50005, Ukraine)

E-mail: elena_fomina_@mail.ru

Українська економіка переживає найскладніший період свого розвитку. В аналітичній доповіді «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України з цього приводу

зазначено: «Ще ніколи з моменту набуття незалежності України масштаби випробувань національної економіки не вимірювалися такими вражаючими людськими, ресурсними, фінансовими та інфраструктурними втратами, якими змушена сплачувати нація за виборювання

суверенітету, збереження цілісності економіки та якісних стандартів життя» [1, с. 225]. Науковці вважають, що анексія Криму та військові дії на Донбасі спричинили згортання п'ятої частини економічного потенціалу країни та її регіонів. Усвідомити та оцінити реальні масштаби втрат національної економіки ще належить не лише сучасним науковцям і практикам, а й майбутнім поколінням. Але з погляду необхідності швидкої стабілізації економіки України, окрім вивчення та оцінки втрат останніх років, актуальним науковим завданням є виявлення регіонів, здатних самостійно накопичувати ресурс розвитку і спроможних стати опорою відновлення економічного зростання.

Дослідженням проблем розвитку економіки регіонів активно займаються відомі вітчизняні вчені, колективи провідних науково-дослідних інститутів країни (зокрема Інституту економіки природокористування та сталого розвитку та Інституту регіональних досліджень імені І. М. Долішнього Національної академії наук України, Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України). У своїх працях науковці досліджують: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення соціально-економічного потенціалу сталого розвитку України та її регіонів [4]; аналізують особливості формування та використання потенціалу українських регіонів, визначають стратегічні пріоритети модернізації регіональної політики та територіального розвитку [9]; окреслюють шляхи подальшого розвитку регіонів та громад України в контексті проголошених державою змін [10]. З числа останніх нормативно-законодавчих документів, спрямованих на практичне вирішення проблем розвитку регіонів, модернізацію державної регіональної політики і формування правової основи її реалізації, законодавчого унормування мети державної регіональної політики, слід назвати затверджену Постановою КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385 Державну стратегію регіонального розвитку до 2020 року, а також Закон

України «Про засади державної регіональної політики» (№ 156-VIII від 5 лютого 2015 р.). Таким чином, зусилля науковців та дії уряду спрямовані на пошук шляхів розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, – створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя [2, с. 4].

Визначаючи глибину теоретичних і практичних розробок відповідних проблем у сучасних умовах, зазначимо, що ціла низка важливих питань у цьому напрямі ще не вирішена, зокрема нерівномірного розподілу економічної активності, що посилює поляризацію регіонів та поглиблює диспропорційність; загострення міжрегіональної конкуренції, у тому числі при розподілі засобів державної підтримки; зростання економічного потенціалу великих міст за рахунок скорочення малих міст тощо. До того ж, існує низка причин об'єктивного й суб'єктивного характеру, що перешкоджають прогресивному поступальному розвитку економіки регіонів України. Виникає потреба постійного моніторингу регіональних особливостей розвитку національної економіки, визначення тенденцій і наслідків такого розвитку. Саме тому *метою* статті є аналіз останніх тенденцій економічного зростання регіонів країни, а завданням – оцінка ресурсів (у тому числі втрачених) і резервів регіонального розвитку.

Одним з найінформативніших загальних показників регіональних, територіальних особливостей розвитку країни вважається валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу (*рис. 1*).

Слід зауважити, що показники валового регіонального продукту (ВРП) та його обсяги в розрахунку на одну особу Міністерством економічного розвитку та торгівлі України рекомендовано використовувати для економіко-статистичного аналізу в Методичних рекомендаціях

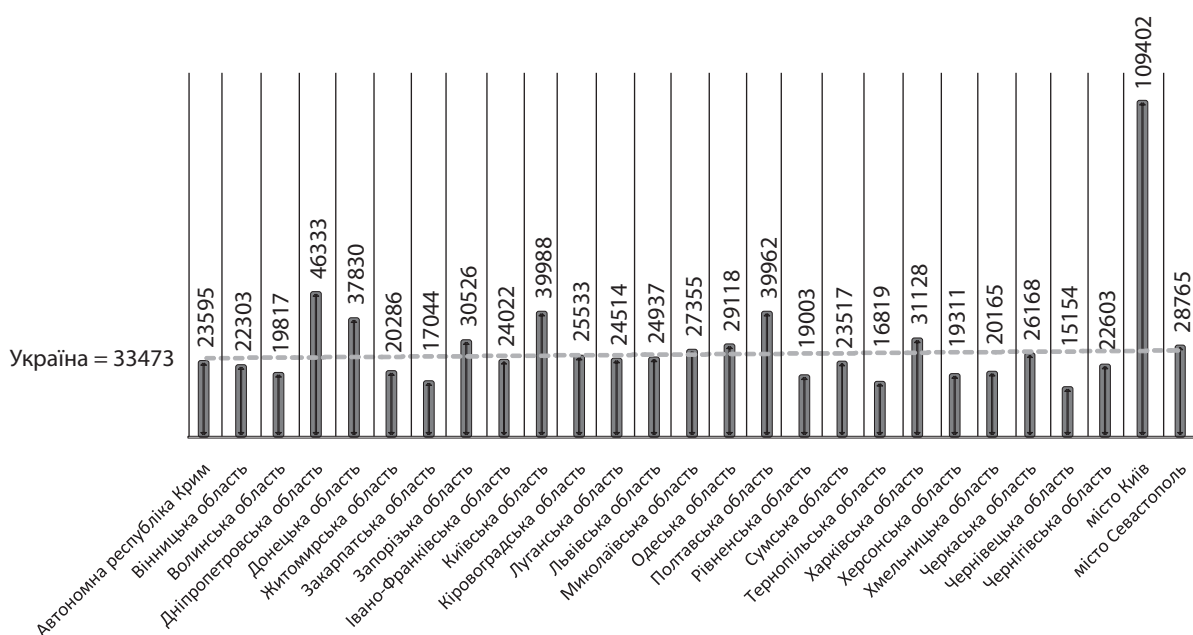

Рис. 1. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн (2013 р.) [6, с. 14]

щодо формування регіональних стратегій соціального розвитку, а науковці доводять «доцільність і нагальність використання цих макроекономічних показників як базових – для розробки будь-якого типу доктринальних програм чи стратегічних планів» [4, с. 53–55]. За підсумками 2013 р. (для аналізу обрано період 2005–2013 рр., тому що, починаючи з 2014 р., Державна служба статистики України не враховує тимчасово окуповані території) лідерами за показником ВРП у розрахунку на одну особу виступають місто Київ, Дніпропетровська, Київська, Полтавська і Донецька області. У зазначених регіонах рівень аналізованого показника становить вище 105% проти середнього по Україні.

Динаміка ВРП відображає темпи економічного зростання регіонів (табл. 1).

Упродовж 2005–2013 рр. найбільшими темпами ВРП зростав (у середньому щороку) в шести регіонах:

Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська Черкаська області та м. Київ (понад 3%). Середньорічні темпи зростання ВРП Дніпропетровської, Донецької, Запорізької та Івано-Франківської областей становили менше 1%, а ВРП Луганської та Полтавської областей щорічно скорочувався в середньому на 0,21 та 0,18 відсотків відповідно.

Середній темп економічного зростання регіонів у перерахунку на одну особу впродовж 2005–2013 років коливався з максимальних 4,72% (Тернопільська область) до мінімального 0,56% (Запорізька область). Щорічне зростання – від 3,50% до 4,72% – спостерігалось у Вінницькій, Житомирській, Київській, Кіровоградській, Тернопільській і Черкаській областях. Найнижчі динамічні показники – зростання щороку менш ніж на 1,00% – були притаманні Запорізькій,

Таблиця 1

Динаміка валового регіонального продукту (за період 2005–2013 рр.)

Регіони (області, міста)	Середньорічний темп зростання ВРП за 2005–2013 рр.	ВРП на одну особу відносно середнього по країні у 2013 р., %	Середньорічний темп зростання ВРП на одну особу за 2005–2013 рр.
Україна	1,66	100,0	2,18
АР Крим	2,54	70,1	2,76
Вінницька	3,20	66,6	3,93
Волинська	2,33	59,2	2,41
Дніпропетровська	0,82	138,4	1,47
Донецька	0,33	113,0	1,17
Житомирська	3,33	60,6	4,06
Закарпатська	1,70	50,9	1,64
Запорізька	0,29	91,2	0,93
Івано-Франківська	0,45	71,8	0,56
Київська	3,08	119,5	3,50
Кіровоградська	3,33	76,3	4,47
Луганська	-0,21	73,2	0,79
Львівська	1,45	74,5	1,69
Миколаївська	1,39	81,7	1,98
Одеська	1,68	87,0	1,80
Полтавська	-0,18	119,4	0,69
Рівненська	1,23	56,8	1,26
Сумська	1,62	70,3	2,71
Тернопільська	1,22	50,2	4,72
Харківська	1,26	93,0	1,74
Херсонська	1,48	57,7	2,20
Хмельницька	1,83	60,2	2,52
Черкаська	3,71	78,2	4,60
Чернівецька	2,36	45,3	2,43
Чернігівська	1,06	67,5	2,31
м. Київ	3,63	326,8	2,77
м. Севастополь	2,69	85,9	2,49

Джерело: розраховано за даними: [1, с. 473; 5, с. 16].

Івано-Франківській, Луганській, Полтавській областям. Результатом нерівномірного економічного зростання окремих територій є збільшення розриву між регіонами. Так, у 2005 р. показник ВРП у розрахунку на одну особу м. Києва (28 720 грн, найбільше значення показника серед областей та міст країни) та Донецької області (12490 грн, найбільше значення серед областей) перевищував аналогічний показник Тернопільської області (4 603 грн, найменше значення) у 6,25 та 2,71 рази відповідно. У 2013 р. цей розрив становить: м. Київ (109 402 грн) і Чернівецька область (15 151 грн) – 7,22, а Дніпропетровська (46 333 грн) і Чернівецька області – 3,06 рази.

Невідповідність темпів зростання ВРП у перерахунку на одну особу та темпів зростання ВРП певним чином відображає динаміку чисельності населення (окремих регіонів та країни).

Оцінюючи регіональні особливості економічного зростання окремих регіонів, концентрації ресурсів та наявних резервів економіки, фахівці звертають увагу на необхідність аналізу співвідношення динаміки показників ВРП у розрахунку на одну особу та середнього рівня видатків і доходів місцевих бюджетів на одну особу за регіонами. За результатами аналізу з'являється можливість визначення рівня здатності регіонів (місцевої та регіональної влади) забезпечувати конкурентоспроможність економіки й національну безпеку. На рис. 2 представлено інформацію про середній рівень доходів та видатків бюджетів регіонів на одну особу у 2013 р.

Незбалансованість доходів та видатків бюджетів місцевих бюджетів регіонів (перевищення видатків над доходами) деякою мірою відображає одну з найважливіших проблем регіонального розвитку в країні – значну за-

лежність місцевих бюджетів від результатів перерозподілу ресурсів через державний бюджет (від обсягів міжбюджетних трансфертів). Фахівці фіксують постійне зростання частки офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів країни впродовж десяти років: якщо у 2002 р. вона становила 31,2%, то у 2010 р. – 49,5%, у 2012 р. – 55,2%, у 2013 р. – 52,4% [1, с. 262]. На сьогодні «без врахування міжбюджетних трансфертів доходи жодної з областей не покривають їх видатки», а величина міжбюджетних трансфертів більша у рази порівняно з доходами відповідних бюджетів (див. рис. 2). Міжбюджетні трансферти перевищують доходи бюджету більше, ніж на 200% у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях. Водночас у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Полтавській, Харківській областях, а також у м. Київ, м. Севастополь та АР Крим співвідношення трансфертів та доходів не перевищує 99% [3]. Практично в усьому світі бюджетні дотації спрямовані на те, щоб підтягнути економіку депресивних регіонів і в майбутньому зменшити їх потреби в дотаціях. За оцінками фахівців, в Україні все відбувається з точністю до навпаки: за рідкісним винятком обсяг дотацій визначається не структурними проектами, а сьогочасною політичною кон'юктурою.

Визначення стратегічних пріоритетів подальшого розвитку країни потребує оцінки та врахування змін, які відбулися в житті регіонів держави за останні роки. Основні тенденції останніх років зафіксовано в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: поступове підвищення рівня концентрації економічної активності як на загальнодержавному (зосередження основних ресурсів розвитку в м. Києві, де

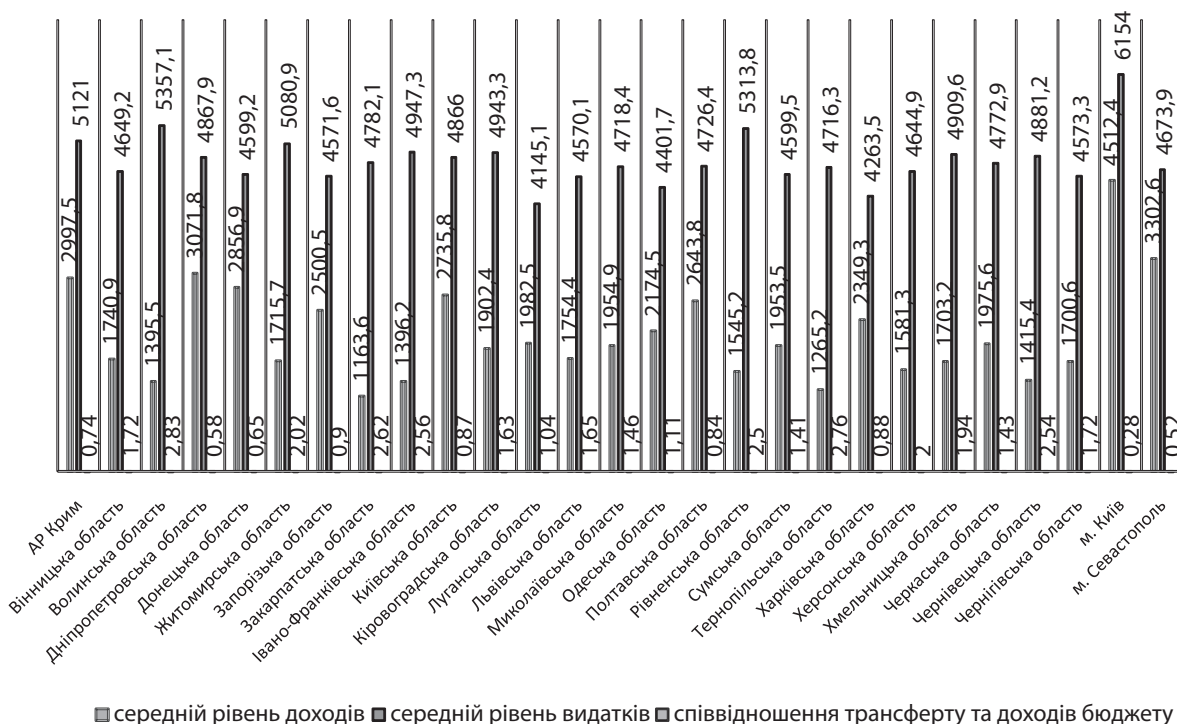

Рис. 2. Середній рівень доходів і видатків місцевих бюджетів на одну особу за регіонами (без міжбюджетних трансфертів), співвідношення трансферту та доходів бюджету, грн (2013 р.) [3; 5, с. 155]

виробляється майже 20 відсотків валового внутрішнього продукту країни, акумулюється 50 відсотків усіх прямих іноземних інвестицій, збільшується чисельність населення за рахунок міграції з інших регіонів, майже 75 відсотків працівників, зайнятих переважно у сфері послуг, мають вищу освіту), так і на регіональному рівні (концентрація економічної діяльності в обласних центрах і прилеглих районах, у більшості яких зосереджується понад 60 відсотків обсягів виконаних будівельних робіт, інвестицій та виробництва); нерівномірність розвитку територій, зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, значна диференціація розвитку районів та міст, у частині яких (більш як 30 відсотків) тривалий час спостерігається одночасне зниження

рівня економічної активності та зменшення чисельності населення [2, с. 2]. Але головні події та зміни, які необхідно враховувати при стратегічному програмуванні і плануванні подальшого розвитку країни, пов'язані з втратою потенціалу регіонів АР Крим, Донецької та Луганської областей. До речі, у Державній стратегії-2020 зазначено, що «події, які відбулися з початку 2014 року на території півострова Крим та у південно-східних регіонах України, є наслідком прорахунків та недоліків державної внутрішньої та зовнішньої політики, у тому числі і політики регіонального розвитку» [Там само].

Спробуємо оцінити втрати ресурсів і потенціалу розвитку регіонів України за результатами аналізу показників та розрахунків, представлених у *табл. 2*.

Таблиця 2

Питома вага окремих регіонів у загальнодержавних основних соціально-економічних показниках (2013 р.)

Показник	АР Крим	Донецька область	Луганська область	Разом
1	2	3	4	5
Територія	4,3	4,4	4,4	13,1
Чисельність наявного населення	4,3	9,6	4,9	18,8
Валовий регіональний продукт	2,9	12,4	4,4	19,7
Частка в загальному обсязі валової доданої вартості, у тому числі:	3,0	11,9	4,1	19,0
– сільське господарство	3,5	5,4	2,4	11,3
– добувна промисловість	0,8	23,4	11,9	36,1
– переробна промисловість	2,1	22,1	7,2	31,4
– виробництво та перерозподіл електроенергії, газу та води	3,1	15,3	5,1	23,5
– будівництво	4,2	13,4	1,9	19,5
– торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів	2,8	11,3	2,5	16,6
– діяльність готелів та ресторанів	10,6	7,9	2,0	20,5
– діяльність транспорту та зв'язку	2,8	8,2	2,7	13,7
– фінансова діяльність	1,8	8,9	2,4	13,1
– освіта	3,3	8,4	3,9	15,6
– охорона здоров'я	6,8	8,6	4,0	19,4
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	1,9	17,3	6,0	25,2
Продукція сільського господарства	3,0	4,9	2,8	10,7
Обсяг виконаних будівельних робіт	3,3	15,0	2,7	21,0
Прийняття в експлуатацію загальної площі житла	6,8	3,2	1,7	11,7
Роздрібний товарооборот підприємств	4,1	9,3	3,5	16,9
Обсяг реалізованих послуг	2,9	6,5	1,6	11,0
Експорт товарів і послуг	1,5	18,0	5,3	24,8
Імпорт товарів і послуг	1,7	5,2	2,3	9,2
Капітальні інвестиції	6,2	10,8	2,8	19,8
Кількість зайнятих економічною діяльністю, у тому числі:	4,5	9,8	5,0	19,3
– промисловість	2,5	15,5	7,5	25,5
– будівництво	3,8	11,4	4,7	19,8
– сільське господарство	5,1	6,2	3,7	15,0
– торгівля	5,5	12,8	5,5	23,8
– діяльність транспорту і зв'язку	4,5	10,9	4,6	20,0
– фінансова діяльність	3,2	7,0	2,8	13,0

1	2	3	4	5
– освіта	3,6	7,4	3,9	14,9
– охорона здоров'я та соціальна допомога	5,9	8,7	4,5	19,1
Фахівці вищої кваліфікації, зайняті в економіці країни:				
– доктори наук	2,6	6,0	2,0	10,6
– кандидати наук	2,6	6,1	2,6	11,3
Чисельність лікарів всіх спеціальностей	4,3	8,7	4,4	17,4
Чисельність середнього медичного персоналу	4,0	8,8	4,7	17,6
Кількість суб'єктів господарювання:				
– підприємств	3,5	7,7	2,9	14,1
– фізичних осіб – підприємців	4,2	9,0	4,9	18,1
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	3,0	5,7	3,6	12,3
Кількість професійно-технічних навчальних закладів	2,9	11,4	8,0	22,4
Кількість вищих навчальних закладів I–IV рівня акредитації	3,4	9,4	4,1	16,9
Кількість бібліотек	4,1	5,1	3,8	12,9
Дитячі заклади оздоровлення і відпочинку	3,8	5,6	4,4	13,7
<i>Корисні копалини (кількість родовищ у відсотках до загальної кількості)</i>				
Газ природний	10,47	0,26	5,76	16,49
Метан вугільних родовищ		67,51	29,44	96,95
Нафта	6,95		1,60	8,55
Газовий конденсат	3,43	0,49	6,86	10,78
Вугілля кам'яне		38,45	52,00	90,45
Руди заліза	12,31	13,85		26,16
Руди срібла			50,00	50,00
Ртуть		63,64		63,64
Германій		50,00	35,45	85,45
Сіль кухонна	14,29	21,43		35,72
Сировина карбонатна для соди	25,00	50,00	25,00	100,00
Сіль магнієва	50,00			50,00
Фосфорит	33,33	22,22		55,55
Графіт		16,67		16,67
Бром	100,00			100,00
Глини для вогнетривів		68,97	3,45	72,42
Кварцит та кварц для вогнетривів		22,22		22,22
Доломіт для металургії		83,33		83,33
Вапняк флюсовий	50,00	31,85		81,85
Плавикий шпат		50,00		50,00
Сировина цементна	12,24	18,37		30,61
Сировина крем'яна			28,57	28,57
Гіпс та ангідрит		25,00	2,27	27,27
Крейда будівельна		18,84	18,84	37,68
Глина тугоплавка		40,91	13,64	54,55

Джерело: розраховано за даними [7; 8].

Якщо припустити, що три регіони (АР Крим, Донецька і Луганська області) у відсотках від загальної кількості регіонів країни (від 27-ми) – 11,1%, то «умовно-припустимим пороговим значенням розмірів втрат»,

умовною межею для визначення безпеки/небезпеки втрат цих регіонів (території, людського і виробничого потенціалів, тощо) є 11-12% від загальнодержавних обсягів відповідних показників.

Розрахунки сумарної частки трьох регіонів країни в загальнодержавних основних соціально-економічних показниках дозволяють констатувати, що втрати національної економіки останніх років становлять: 13,1% території, на якій проживало 18,8% населення країни та виготовлялось 19,7% ВРП. Окремі показники сумарної частки регіонів сягають третини від загальнонаціонального обсягу: 36,1% обсягу валової доданої вартості добувної та 31,4 переробної промисловості.

На регіони припадало 25,2% реалізованої промислової продукції, 24,8% експорту товарів і послуг, 25,5% кількості зайнятих економічною діяльністю у промисловості. На території досліджуваних регіонів розташовано: більшість родовищ таких корисних копалин, як бром (100%), кам'яне вугілля (90,45%), германій (85,45%), більше половини родовищ ртуті (63,64%), половина родовищ руд срібла (50,0%), третина – солі кухонної (35,72%), чверть – руд заліза (26,16%).

У табл. 2 не відображено м. Севастополь. За окремими показниками питома вага цього регіону становить: 0,2 відсотка території країни, 0,8 населення країни, 0,7 ВРП, 0,9 кількості зайнятих економічною діяльністю, 0,3 обсягу реалізованої промислової продукції, 1,3 роздрібного товарообороту підприємств, 0,7 обсягу реалізованих послуг, 0,3 експорту та 0,2 імпорту товарів і послуг, 0,7 відсотків капітальних інвестицій.

Показники в табл. 2 наведено в цілому за східними регіонами, а не за часткою їх територій, де відбуваються відомі події. Але наслідки руйнування традиційних соціально-економічних зв'язків, що існували та формувалися в регіонах до подій, а також міжрегіональних зв'язків примножують масштаби втрат.

Результати дослідження спонукають до розмірковування над питаннями: що може втратити або вже втратила наша країна? яка «ціна» подій (анексії та військових дій) у східних та південних регіонах країни? яким чином усе це позначиться на вимірі розвитку економіки країни у глобальному конкурентному просторі вже у найближчій перспективі?

ВИСНОВКИ

Дослідження особливостей розвитку регіонів України дозволило виявити, а в окремих випадках – підтвердити цілу низку змін, що впливають на соціально-економічний розвиток країни: нерівномірність розвитку територій, зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій. За період 2005–2013 рр. розрив між найбільшим і найменшим значенням показника ВРП у розрахунку на одну особу за регіонами збільшився з 6,25 до 7,22 разу. Ціна подій, які відбулися з початку 2014 р. на території півострова Крим та у південно-східних регіонах України: втрата п'ятої частини, а за окремими показниками – чверті й навіть третини виробничого потенціалу регіонів країни. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К.: НІСД, 2015. – 684 с.

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

3. Касич А. О. Вплив рівня збалансованості бюджетів на розвиток регіонів, країни в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / А. Касич // Ефективна економіка. 2015. – № 10. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4375>

4. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / За ред. Е. М. Лібанової, М. А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 775 с.

5. Статистичний збірник «Бюджет України 2013» / Департамент державного бюджету Міністерства фінансів України. – К., 2014. – 244 с.

6. Статистичний збірник «Валовий регіональний продукт за 2013 рік» / Державна служба статистики України; за ред. І. М. Нікітіної. – К., 2015. – 128 с.

7. Статистичний збірник «Регіони України, 2013». Частина I / Державна служба статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2013. – 322 с.

8. Статистичний збірник «Регіони України» 2013». Частина II / Державна служба статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2013. – 738 с.

9. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2015. – 246 с.

10. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ: аналіт. доп. / О. В. Шевченко, В. І. Жук, К. Г. Юрченко, О. А. Баталов [та ін.]; за заг. ред. Д. І. Олійник. – К.: НІСД, 2015. – 116 с.

REFERENCES

Analitychna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2015 rotsi» [The analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the internal and external situation of Ukraine in 2015"]. Kyiv: NISD, 2015.

Biudzhety Ukrainy 2013 [Budget Ukraine 2013]. Kyiv, 2014.

Kasych, A. O. "Vplyv rinvnia zbalansovanosti biudzhetyv na rozvytok rehioniv, krainy v umovakh detsentralizatsii" [Effect of balanced budgets in the development regions of the country in terms of decentralization]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4375>

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

Rehiony Ukrainy, 2013 [Regions of Ukraine, 2013]. Part 1. Kyiv, 2013.

Rehiony Ukrainy, 2013 [Regions of Ukraine 2013]. Part 2. Kyiv, 2013.

Sotsialno-ekonomichnyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv: natsionalna dopovid [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions: national report]. Kyiv: DU IEPSSR NAN Ukrainy, 2014.

Shevchenko, O. V. et al. *Ekonomika rehioniv u 2015 rotsi: novi realii i mozhlyvosti v umovakh zapochatkovanykh reform* [The region's economy in 2015: new realities and opportunities in terms of reforms initiated]. Kyiv: NISD, 2015.

Terytorialnyi rozvytok ta rehionalna polityka v Ukraini [Territorial Development and Regional Policy in Ukraine]. Lviv, 2015.

Valovyi rehionalnyi produkt za 2013 rik [Gross regional product by 2013]. Kyiv, 2015.